

NOVOTNY TIHAMÉR (1952) Budaörs

NOVOTNY TIHAMÉR

Egy eltévedt aranykor eltévedt lovasa

Mosonyi Kiss Gusztáv emlékére

Mosonyi Kiss Gusztáv grafikus, a szentendrei Vajda Lajos Stúdió egyik alapító tagja 2016. szeptember 24-én hosszan tartó betegség után, életének hatvannyolcadik évében hunyt el. Halála előtt kéthárom héttel egy véres előérzet szürreális könnycseppje gyanánt (magam termelte) hosszúra nyúlt pirospaprikát akasztottam lehunyt szemű önarcképének sötétbarna keretére, hogy emlékeztessen magamat, fel kell hívjam őt, mi van vele. Gusztai nem várta meg jelentkezésemet – Matyófalvi (Matyó) Gábor, Joláthy Attila, Agócs Attila, K. Kovács Imre, Csajka Gábor Cyprian, Gubis Mihály, Imreh Tibor és Bernáth(y) Sándor után, immáron kilencedikként a sorban a vajdások közül – elment anélkül, hogy elköszönhattünk volna egymástól. Nehéz sorsú, majdhogynem irányíthatatlan, öntörvényű, terhelt ember volt, ám rendkívül okos, éles eszű, kiváló művész, akire ijesztően kemény testi szenvedést mért a sors, amit ő – a nehéz pillanatokban mindig mellette álló élettársa, barátja szavaival élve – meglepő önuralommal és intelligenciával viselt el. Félig-meddig előre látható volt korai távo-zása, bár nem egészen így képzeltem el a jövőt. Az említett lehunyt szemű, kalapos, bajszos önarcképe, amely egy egyszerű, kisméretű, halvány ceruzarajz, 2005 óta egyfolytában búcsúzkodott tőlem a fali telefonunk mellé akasztva.

Elöttem egy másik rekvizituma, a 2001-ben készült, egyetlen komoly katalógusa, amelynek borítójára az 1968-as datálású *Úton* jelölésű rajzát helyeztük. A mű valószínűleg Jack Kerouac azonos című kultuszregényének grafikai átérzete. Az idősíkokat és a térrétegeket, a súlytalanságállapotot és a sebességérzetet, a centrális és a madárperspektívát bravúrosan ötvöző kép áttetsző repülő szőnyegén egy fiatal pár hasal, utazik, száll, lebeg a végtelen felé: a lány mellett egy bőrtáska, a fiú mellett egy italosüveg látható. Mosonyi Kiss Gusztáv autonóm rajzain mindig pontosan és telitalálatosan fogalmazott.

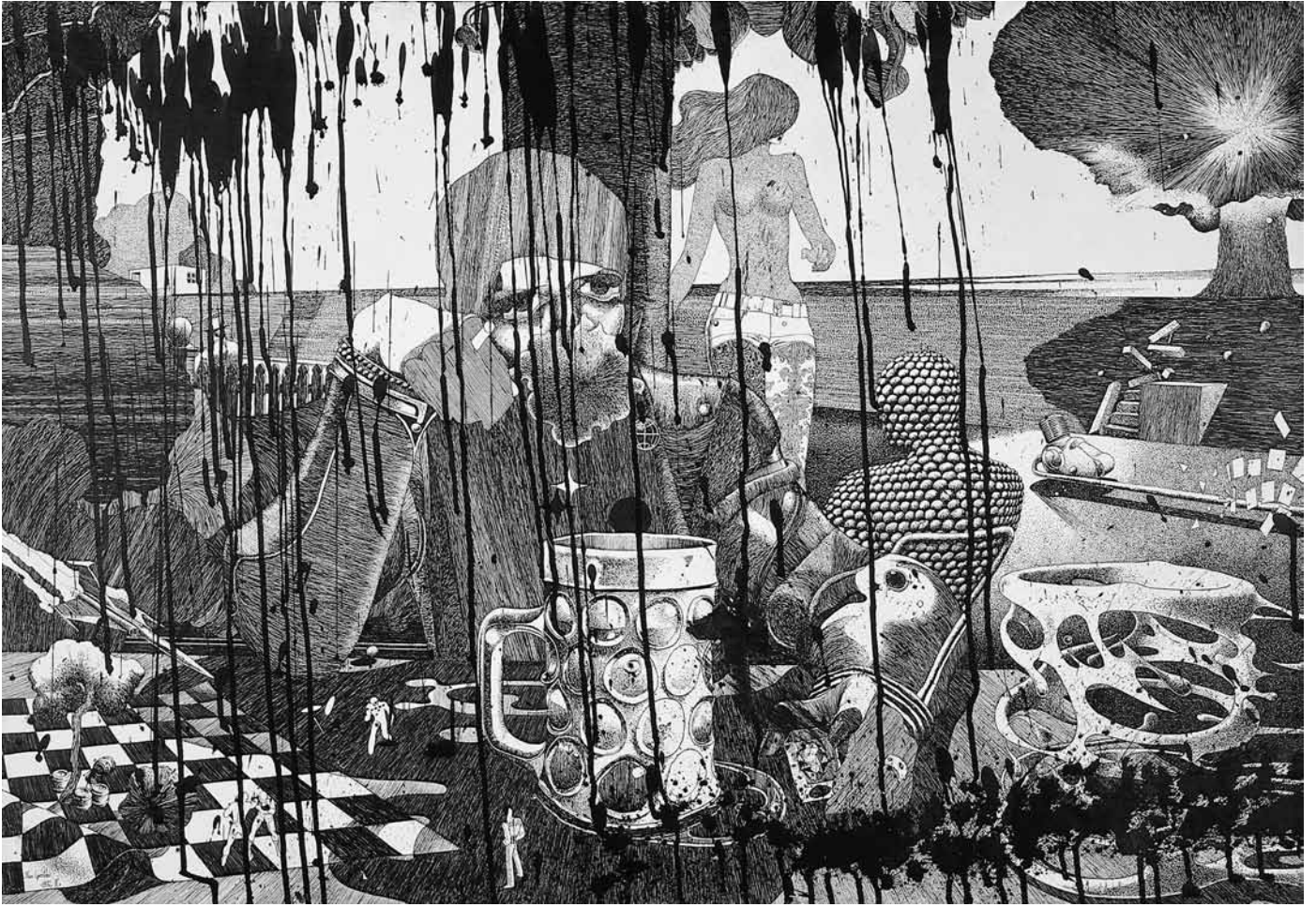
Ő elszállt az örökkévalóságba, az írás meg itt marad, nekünk – megmarad.

Foglaljuk hát össze, mit is kell tudnunk róla, a született őstehetségről, az egészen rendkívüli látó- és láttatóképességgel rendelkező grafikusról, a lelki és szellemi adományokban bővelkedő, ám az anyagi javakban és az elismerő pártolásokban szűkölködő, erényeiben olykor megingó, érzelmekben esendő képzőművészről.

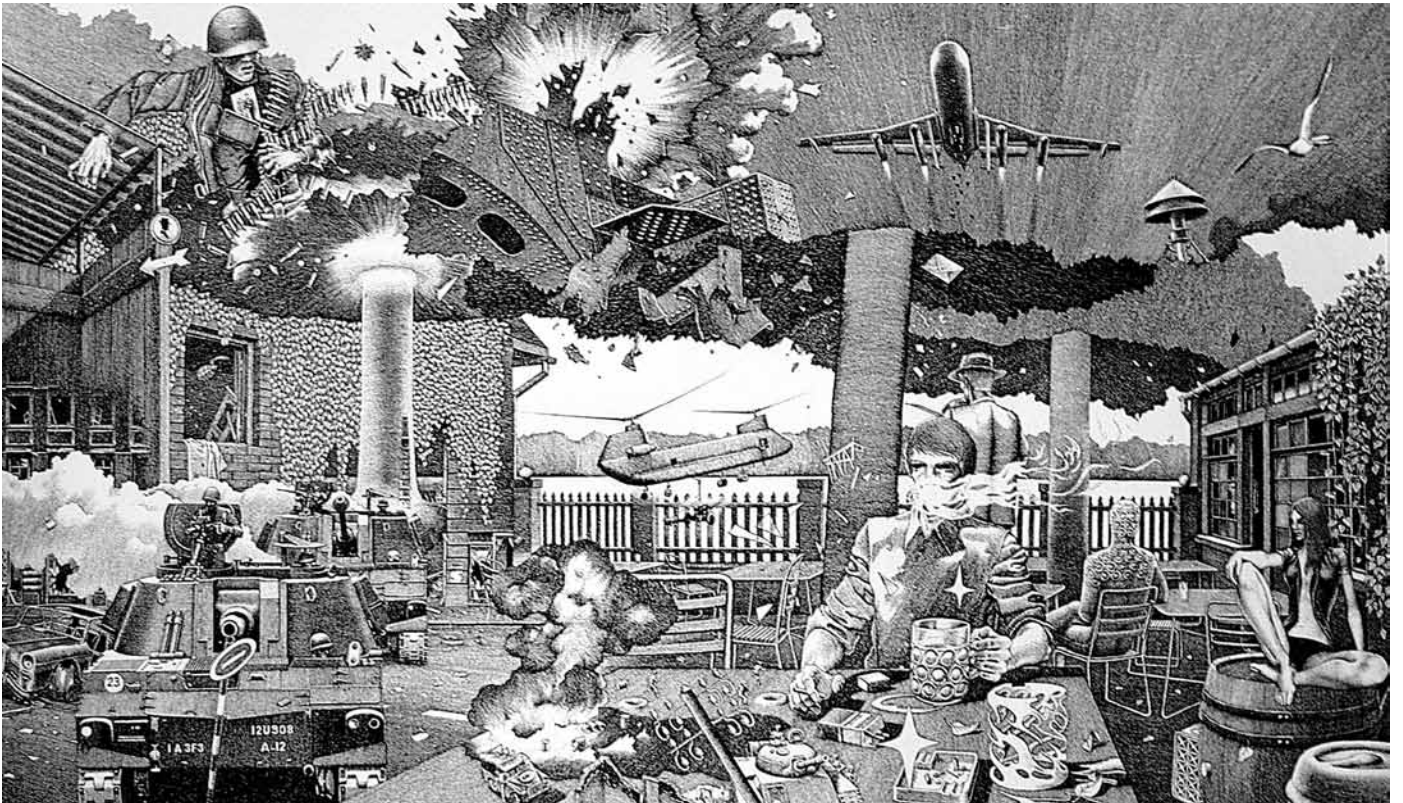
Anyja neve után Mosonyi, apja neve után Kiss Lajos Gusztáv 1949. április 25-én született Kisújszálláson, az Alföld és az „ősnyugalom” körülbelüli kellős közepén, ahol dacára az ötvenes évek padlássöprögető, kollektivizáló, körömtépegető, hidegháborús légkörének meg a kisemberek élete munkáját is könyörtelenül negligáló államosításoknak, viszont hála a történelmi hagyományaiban élő mezővárosi miliőnek, a szomszédokat és barátokat tisztelő, zár nélküli kapuknak és ajtóknak, valamint a gyermekeket szerető türelmes nagyszülőknek – eszmélése a paradicsomi létállapot jégében telt el.

Azonban a család anyagi helyzetének megrendülése okán ebből az Édenből kiűzetvén, hétéves korában már a világtörténelem akkori kohójának és színpadának kulisszái között találta magát. Vagyis a forrongó, lázban égő '56-os Budapesten, a városmajori Maros utcában, édesapja testvérének lakásában, ahol – hogy az ő szavajárásával éljek – „hullott a cserép, mint a csendes nyári eső”, „a bácsik kint az utcákon és tereken lövöldöztek egymásra”, „éppen nem kellett iskolába járni”, s „mindent összevetve, a bizakodás és a szabadság légköre uralkodott”.

A romos Vár közelsége, a Hadtörténelmi Múzeum látogatható anyaga, a családi összejövetelek hazaserzetetes beszédtemái, a második világháború mindenütt megtapasztalható titokzatos nyomai, valamint '56 véres és hősie „happeningjének” katartikus epizódjai és friss emlékképei tehát már csak véglegesítették benne a korán kialakuló, haláláig tartó történelmi érzékenységet. Példának okáért a fegyverek hátborzongatóan titokzatos világa iránti megmagyarázhatatlan vonzódását, illetve a történelem tárgyi, szellemi és vizuális jelenségei irányában megmutatkozó kiirthatatlan érdeklődését.

MOSONYI KISS GUSZTÁV, Régi szép idők (Zöldfa kerthelyiség), 1972; Híreket mondunk, 1974

Rajztehetsége korán megmutatkozott. Az elemi iskola végén (megjegyzendő, hogy a meglehetősen öntörvényű, akaratos és talán a családi ellentétek miatt problémás gyermek, akit csak terelgetni lehetett, de nevelni nem, a nyolc osztályt nyolc különböző tanintézményben végezte el) előfelvételiként már férfi és női aktokat rajzolhatott, amit a padtársai nehezen hittek el neki. A képzőművészeti gimnáziumot azonban – ahol bevallása szerint nagyon jól érezte magát, és a szakmai ismeretek elsajátításán kívül jóformán csak a történelem érdekelte őt, s ahol egyébként a sors különös játékként Aknay Jánossal, a későbbi Vajda stúdiós társsal egy padban ült – az otthoni feszültségek, illetve a koraérettség okán nem tudta, nem akarta befejezni. 1966-ban – nem követve nővére példáját, aki ugyanide járt, és le is érettségizett – szülői beleegyezéssel kikérte magát az intézményből, hogy most már a Nagyvárad téri lakásukból elköltözve minél előbb önállósíthassa magát, s hogy a saját elképzelései, rögeszméi szerint élhessen.

Még ugyanebben az évben megismerkedett az albérletet kereső Samu Gézával, s az ország több pontján felbukkanva, többek között Pécsre is leutazva együtt csavartak, ám mindez egy időben történt azzal a lényeges életrajzi mozzanattal, hogy raktárosként elhelyezkedhetett a Néprajzi Múzeumban, ahol a magyar osztályon dolgozhatott. A múzeum raktári anyagát bújva, valamint a gyűjtőutakon az országot járva a tárgyi néprajz csodálatosan gazdag világa elragadtatásra készítette őt. Az itt szerzett ismeretek és tapasztalatok egy főiskolányi időszak tudásanyagát pótolták számára. Először érezte úgy, hogy ha nem történik vele semmi rendkívüli, akkor az élete sínre kerül. Ezzel a lépésével persze ki is védte a szülők segítőkész szándékát, akik fegyvermániája miatt a katonai pályára szerették volna terelni őt. A sors azonban kíméletlenül közbeszólt, és 1968-ban a Néprajzi Múzeumból elbocsátották. Ennek oka pedig egy családi örökösödési vitából származó büntető eljárásból fakadt, amikor is, hogy műteremnek megszerezhesse magának nagypapa egykori szerény kis műhelyét, egy, a szeretett nagypapa által valamikor neki készített és ajándékozott puska is előkerült a rejtékből a nagyobb nyomtatók kedvéért, amelynek következményeként négy hónapi elzárásra ítélték. Így került Gusztáv 1968–69 táján Szentendrére, ahol hamarosan és a világ véletlenjeinek legtermészetesebb módján – hiszen „az eltévedt napok a Napba néznek és megvannak” – megismerkedett ef Zámbo Istvánnal, valamint a köréhez tartozó néhány, többnyire a képzőművészet valamely műfaját amatőr és autodidakta módon űző fiatalemberrel, és ettől kezdve részt vett az Októberi Szabadtéri Tárlatokon, amelyből kinőtt a később legendássá váló szentendrei Vajda Lajos Stúdió.

Egykori beszélgetéseink során egyértelműen kiderült, hogy Gusztáv számára Szentendre volt az a választott hely, ahol ha rövid időre is, de boldognak, önfeladtnak és elégedettnak érezte magát. Ezt az időszakot hol *Aranykornak*, hol meg egyszerűen csak *Boldogságos állapotnak* nevezte. Itt szabadnak érezhették magukat a fiatalok. Az egymás között csak *Zöldtakonynak* nevezett Zöldfa vendéglőben, a Művész presszóban, a Duna-parton vagy a város bármely pontján rendszeresen találkozáva, mindenki mindenkivel összekeveredve, összevegyülve egyenlőnek és egyenrangúnak érezhette magát. A hivatásos és az amatőr művészek között nem voltak koncepciós viták. A spontaneitás, a játékosság, a bolondozás, az ötletszerűség és saját rögeszméik szerint, a képzőművészet közös nevezője mentén éltek. Mindenki úgy volt kerek egész, amilyenek megismerték egymást.

Vajda Lajost körülbelül abban az időben kezdték felfedezni és értékelni, amikor ezek a fiatalok beborbantak a művészeti életbe. A feljövő generációban ekkor tudatosult a tragikusan korán elhunyt alkotó szellemiségének valódi súlya és színvonala. S amikor 1972–73-ban, ha a hatalom által kierőltetve is, de megalakult a Vajda Lajos (Amatőr) Stúdió, a névválasztás szinte önkéntelenül adódott.

Ezzel együtt a pre-vajdasok művészete erőteljes, „agresszív”, tolakodó, a „kultúrnyikok” számára *IDEG*ⁿ (!), egyszersmind kiismerhetetlen, kiszámíthatatlan és irányíthatatlan volt. Maguk közül alaplásból száműzték a cenzúrákat. A korabeli elnyomó hatalom pontosan tudta, érezte, hogy ezek a fiatalok játszva destruálják a szocialistává idomított társadalmat, s egyáltalán nem tetszett neki, hogy a Szentendrán fellépő amatőrök túl jól és felettébb szabadnak érzik magukat, ezért az ártatlan Nalaja Happing után keményen lecsapott rájuk, s egy koncepciós perben könyörtelenül bosszút állt a társaságon. Mosonyi Kiss Gusztáv – ugyan egy „komollyá” váló italozás következtében nem vett részt a történetben, bár ő rajzolta az esemény néhány példányos, kézzel sokszorosított meghívóját – szerencsés módon megúsza a Nalaja-pert. A történetek után mégis az volt a véleménye, hogy a hatalom ügyesen megmérgezte azt az önfelad hangulatot, ami a pre-vajdas időszakot jellemezte.

És most idézem őt: „összességében mégiscsak egy hihetetlenül gazdag, sűrű szellemi mozgást hoztunk létre, amit ha anyaggal kellene kifejeznem, biztos, hogy megállna benne a kés. És én attól

tartok, hogy ez a hatalmas energia, az a borzasztóan sűrű légkör pont a Happening-eset után kezdett kifáradni és megritkulni. Valahogy ezután már megváltozott minden. Ez nem volt igazán észrevehető, de végül is erről volt szó. Úgy gondolom, hogy jobban tette volna a hatalom, ha nem nyúl bele ebbe az egészbe. Egy pillangót se lehet megfogni következmények nélkül! Ez így nagyon romantikusnak hangzik, de megközelíti az igazságot. Ez az egész tulajdonképpen egy nagy varázs volt. Hogy honnan jött és hogyan alakult ki, megfoghatatlan.”

Az élet azonban ment tovább. Tudjuk, hogy Mosonyi Kiss Gusztáv 1972-ben, a Pécssett megrendezett Amatőr Képzőművészek és Szakkörök Országos Jellegű Kiállításának I. díját kapta, s hogy 1972–73-ban egyik alapítója, '75–'76-ig pedig aktív kiállítója volt a szentendrei Vajda Lajos Stúdió-nak. S azt is tudjuk, hogy 1972 és 1979 között rendszeresen jelentek meg rajzai az Élet és Irodalomban és más újságokban, magazinok címlapjain, hogy több könyvet illusztrált, valamint az sem titok, hogy 1975-től tagja lett a Művészeti Alapnak, s hogy egyéni stílusával 1976 és '83 között a Fiala Képzőművészek Stúdiójának sokarcúságát is gazdagította.

Gusztáv tehát a hetvenes évek közepe táján visszaköltözött Budapestre, abba a Nagyvárad téri lakásba, ahová hivatalosan be volt jelentkezve, mivel nem tudta fenntartani a szentendrei Darupiaccon található albérletét. Az életrajzi adatok innentől fogva ma még elég hiányosak. Annyi bizonyos, hogy 1982-től Érden telepedett le. A nyolcvanas–kilencvenes években azonban majdhogynem teljesen eltűnt a VLS palettájáról, s ezzel együtt az oly kecsegtető reményekkel induló alkotói pályáról is. Ugyanis illik megjegyezni róla, hogy az első komolyabb méltatásokat ő kapta a vajdasok közül, hiszen művészi érdemeivel három szakember is foglalkozott a korabeli sajtóban. Közülük Tóth Antal méltatása a rangos Művészet folyóirat 1974/11-es számában jelent meg. Ezért csak örülni lehetett annak, amikor Kiss Gusztáv 2000-től kezdődően újra felbukkant munkáival a közönség előtt, leginkább a VLS által szervezett bel- és külhoni tematikus tárlatokon, de más helyeken is. Például a Műcsarnokban bemutatásra kerülő millenniumi *Feketén-Fehéren* című kiállításon, ám önálló manifesztációkat is tartott Szentendrén, Budapesten, Érden és Szászhalmabattán.

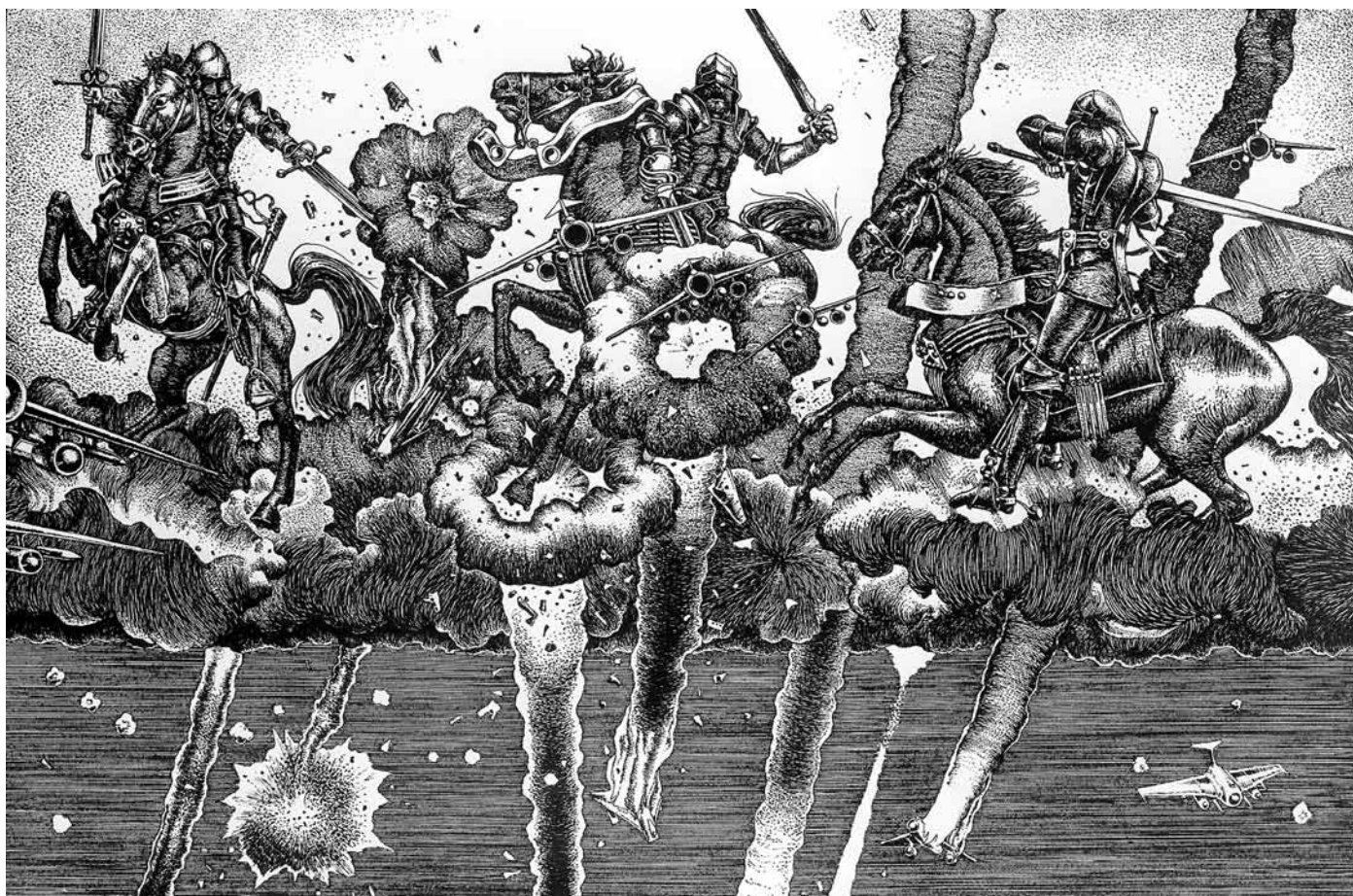
Azt is olvashattuk róla, hogy az Érdi Hungarikum Klub tavaly felvette alkotásait az *Érdikumok* közé, s hogy már régebb óta tagja lett a hagyományörző Szent László Szarvasgomba Lovagrendnek, részükre több rajzos megbízást is teljesített, s hogy legutolsó nagyobb munkája a *Képes barangolás Érden* című, gyerekek számára készített kifestőkönyv volt.

Azonban az életrajzi vonatkozásokon túl mégiscsak munkáinak stílusa, egyéni törekvései, valamint világszemlélete alapján kell megítélnünk és elhelyeznünk őt a szentendrei, a magyarországi és az egyetemes művészettörténet folyamataiban.

Kiss Gusztáv rajztudására szaktanára, Benedek Jenő már a kisképzőben eltöltött éveit alatt felfigyelt. Munkáit korai eszmélése óta olyan aprólékos, már-már az aszkézissel felérő részletező műgonddal, kitartó babramunkával, a saját szavajárásával élve „bütykölős” stílusban rötta papírra, ahol az összkép tekintetében a legkisebb pontnak és vonalnak is jelentősége van. Bravúrosan lényegre törő, általában ellentétpárokban gondolkodó, a valóság elemeivel igényesen, pontosan, könnyeden, esztétikusan és költőien játszó, egyenletes, szép elosztású, egyensúlyra törő, látványosan világos szerkezetű és felületeiben mégis ízesen szabatos, a reneszánsz, a manierista és a barokk kor réz- és fametszőinek stílusát, fogásait (A. Dürer, A. Altdorfer, L. Cranach, J. Callot stb.), valamint a magyar szecesszió művészeinek mesterségbeli tudását és dekoratív fogásait (Simay Imre, Kozma Lajos, Nagy Sándor, Tichy Gyula, Sassy Attila stb.) felelevenítő autonóm tollrajzait (mert szinte kizárólag így dolgozott) általában egy szuszra, a papír egyik sarkából vagy területéből kiindulva egy ültében, fejből alkotta meg. Összpontosító szelleme, katonás vagy inkább huszáros géniusza így adózott az ihletettség hosszúra nyúló, fárasztó, ámde szent pillanatának. Gyakran előfordult, hogy egyetlen rajzot négyszer-ötször is újrakezdett, ha nem tetszett neki vagy megzavarták őt a koncentrációjában. Nem volt gyors művész, ezért relatíve kevés munkája maradt ránk.

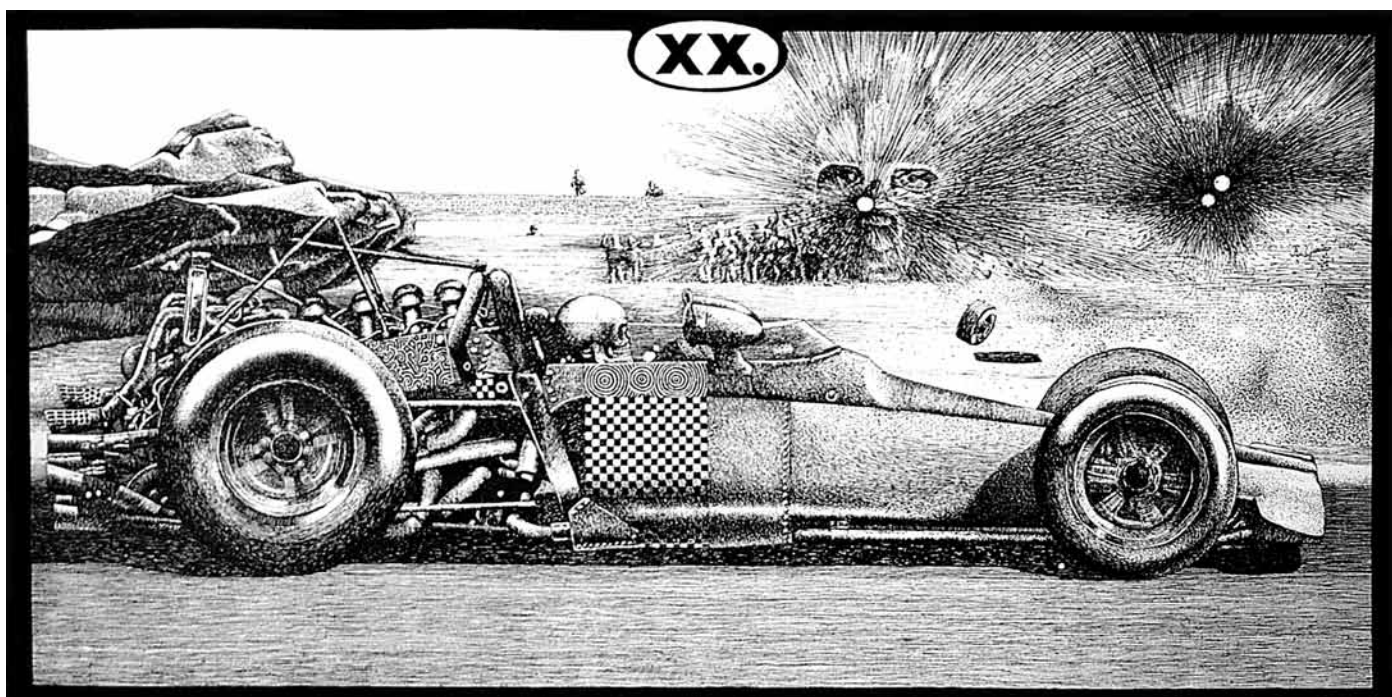
Persze itt is akadnak kivételek mind az időtartam, mind a hasznos fegyelem, mind pedig a motívumkincs birtoklásának tekintetében. Mert számára nemcsak a Néprajzi és a Hadtörténeti Múzeumban eltöltött tárgyrajzoló korszakainak, de a csavargások időszakának, valamint a különféle munkahelyeken, illetve kocsmákban eltöltött óráinak is voltak ihletszerző, helyzetmegfigyelő, a szociológiai értékeken túlmutató hasznos pillanatai, témabegyűjtő, ötletfelhalmozó következményei.

A különös téri megoldásokat, a modernül mozizó látószöveget, szokatlan perspektívákat és kiemeléseket kedvelő eklektikus részletező tényrealizmusát – amelynek egyetlen és legfőbb mércéje

MOSONYI KISS GUSZTÁV, Apokalipszis, 1973

MOSONYI KISS GUSZTÁV, XX. század, 1970

MOSONYI KISS GUSZTÁV, Nostalgia GT, 1972

MOSONYI KISS GUSZTÁV, Verseny, 1974

a klasszikus görög művészet volt, s amely az úgynevezett underground képregény-stílusnak, a tudományos fantasztikumnak, a „sci-finek”, a „tudattágító” szürrealizmusnak, az animációs látásmódnak, a fikciónak és a tárgyiasságnak a különös keveréke volt – a magyar rocknemzedék, illetve a beatkultúra világ- és életszemléletének sajátos lenyomataként értelmezhetjük, amelyből olykor sem a neoromantikus szemlélet, sem a kívülállás nézőpontja, sem az érzelmekben gazdag empátikus elbeszélő líra, sem pedig a kritikai attitűd nem hiányzott.

Tartalmi szempontból több nagy témakör foglalkoztatta őt: a magyar népművészet tárgyai és díszítőmotívumai; a modern gépkorszak apokalipszisbe fulladó erőfitogtatásai, „fatalista sebességmániája” és környezetrombolása; az ördöggel cimboráló ember „világmegváltó” tervei és álmai által gerjesztett entrópiás erők állandó jelenléte; az elvagyódás; a világ- és a magyar történelem sorsproblémái építményekben, öltözékekben, közlekedési tárgyakban, fegyverekben és objektumokban megfogalmazódó korszakai, valamint különös alakjai, nagyságai; a háborúk lenyomatai; az elmagányosodás hétköznapi jelenei, valamint a mindennapi élet egyszerű örömei és problémái; illetve bizonyos zenei hangulatok tájképi víziókban történő kifejeződése.

Főleg fekete-fehér tusrajzokat készített, néha ceruzával is dolgozott, autonóm grafikáinak némelyikét azonban szitanyomással, valamint fénymásolással, illetve számítógépes nyomtatással is sokszorosította. A magyar grafikában a fikció, a szocio- és a szürnaturalista tárgyiasság okán „félszáras”, „lírai verista” stílusát, szemléletét leginkább Csernus Tibor, ef Zámbo István, Oláh Máttyás és Bernáth(y) Sándor egykori, a hetvenes évek elején-közepén készített ceruza- és golyóstollrajzaival, illetve Hajagos Imre, Farsang Sándor és Somogyi Győző a hetvenes–nyolcvanas évek fordulóján és a nyolcvanasok elején alkotott egyedi és sokszorosított munkáival hozhatjuk valamelyest összefüggésbe.

Mindezek mellett vagy még inkább mindezek ellenére Mosonyi Kiss Gusztávnak senkiéivel össze nem téveszthető stílusa volt. S ennek egyik legfőbb jellegzetessége, ahogy a művész sajátos sűrűségű mikropontjai és vonalszálkái segítségével illuzórikus értelemben megmozdította, elindulásra, forgásra, örvénylésre, száguldásra kényszerítette a teret és a pillanatképeket. Tudniillik a mikropontjai és mikroszálkái elé vagy mögé olyan láthatatlan magnetikus erőteret volt képes tölteni, amittől szinte filmvászonná alakultak grafikái. Tevékenysége során mindig megtörtént a csoda: sóhajtott, élt, léleg-

zett, lüktetett, nekiiramodott minden motívuma, s nyomában kélt a hang s esetenként a hangrobbanás.

Úgy tűnik nekem, hogy Mosonyi Kiss Gusztáv hatvanon felül is megmaradt örök kamasznak, lélekben, szellemben, idegekben érzékeny fiatalnak! Megmaradt, mert akárhányszor beszélgettem vele – ehhez persze nála az államilag engedélyezett ajzószerrek (nikotin és alkohol) egy bizonyos szintig emelhető mértéke és nem túlfogyasztása volt szükséges –, mindig meglepett pontosan, szemléletesen, érzéken, élményszerűen és amnéziás tünetek nélkül fogalmazó éles emlékezőtehetsége és friss elméje, amely éppolyan tiszta és erős víziókat, tanulságokkal teli képzeteket volt képes karcolni a mondandóját meghallgató ember agysejtjeibe, mint amilyen részlet-ízigen hiteles, tárgyleíró vonalutakat, témamegtestesítő vonalrendszereket, emlékidéző vonalsűrítvényeket tudott rajzolni és róni tustollának tűfoka a szűz papirosra. Intellektuális lénye tehát teljesen azonos volt aprólékosan felépülő, klasszikus tudású grafikai rajzstílusával. És a memóriája úgy működött, mint az elefánté! Amit egyszer meglátott, felismert és megemésztett, azt soha többé nem felejtette el. Látószerve és emlékezte úgy funkcionált, mint egy kamera, vagyis az egyszer és mindenkorra felvett jelenet eseménytartalma fejében mindig lejátszható, oda- s visszatekerhető, kockáról kockára megállítható, felnagyítható, kimásolható, összemontírozható és megismételhető filmszalaggá változott.

Persze neki is megvoltak azok a vele született fixa ideái, személyiségébe sorsszerűen kapaszkodó individuális rögeszméi, amelyektől nem tudott megválni, elszakadni, s amelyek ráállították, ráirányították a figyelmét, tekintetét a véletlenül felfedezett, ösztönszerűen kergetett vagy tudatosan keresett-kutatott témákra, tárgyakra, történelmi eseményekre, kulturális és társadalmi jelenségekre, a technika és a civilizáció visszasságaira stb., stb.

„Én nem a benyomásaimat, hanem a biztos pontjaimat rajzolgom a papírjaimra. S amikor ezek a biztos pontok megvannak, ezekre építem a hétköznapi jeleneteket és dolgaimat” – magyarázta egyik vele készített riportomban.

Elraktározott ismereteinek valóságossága, rajzi közléseinek szavahihetősége és igazságtartalma tehát a részletekre is ügyelő, aprólékos, tüzetes megfigyelőképességéből fakadt. Ugyanakkor általában a dolgok hangulata felől közelítette meg a világ számára fontossá váló jelenségeit, és látta meg azok mitikus, általánosítható, jelképi erejű, egyetemes vonatkozásait és vonásait. Tárgyai és jelenetei végül is az időről, a nagy összegző gondolatokról szóltak. De egy jelenségben sohasem csak magát a tárgyat, tárgyakat vette észre, hanem azok valószínűsíthető kapcsolódási pontjait is megalkotta asszociációs alapokon működő, időutazó akadémizmusában. Tehát a képzeletében megfogant mögöttes szellemi hálót is felvázolta és megszötte a papírlapokon.

Nála a ránk hagyományozott dolgok, jelenségek és tárgyak egzisztenciális, történelmi, társadalmi és kulturális értelemben, sőt bölcséleti szinten is beszélnek „a mi kis hazánk” és térségünk múltjáról, jelenéről és jövőjéről. Rajzai nemcsak konkrét tényeket közölnek velünk, hanem pontosan fogalmazott problémákat tárnak elénk, és költői valóságos helyzeteket teremtenek számunkra, azaz egy sűrített atmoszférába csalják tekintetünket.

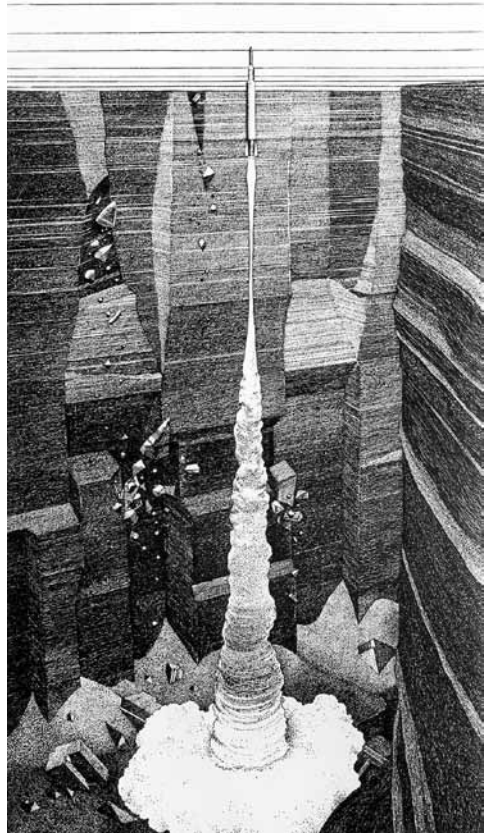
Részletező tényrealista grafikáiban gyakran egymás mellé kerültek, újraértelmeződtek, mai ruhába bújtak, aktualizálódtak a régi korok és korszakok jellegzetes figurái, jelképei, régészeti, néprajzi vagy ipari tárgyai és termékei, valamint művészettörténeti mintái, jellegzetes toposzai, jellemző képi fordulatai. Mosonyi Kiss Gusztáv tehát éppannyira tény- és motívummanipulátor volt, mint amennyire adatközlő alkotó ember.

Érdekes példa mindezekre a *Hadész elrabolja Perszephonét* (2002) című műve, ahol a kép központi motívumának férfi- és nőalakját Lorenzo Bernini a római Borghese Galériában őrzött *Proserpina elrablása* (1621–22) című márványszobrának két figurájától kölcsönözte. A Bernini által készített mitológiai mű mezítelen izomemberének, Hadésznek (Disnek) az alakja s a jelképpé váló téma – amikor is az alvilág, a halottak birodalmának fejedelme a fő-fő isten, Zeus engedélyével elragadja Démétér, azaz a föld, a földből sarjadó növényi élet istennőjének leányát – szinte kínálta magát a „balkáni” háborúra történő utalásra. Így Hadészt a délszláv háború katonaruhájába öltöztette, s rá a közvetlen közelünkben nem is olyan rég még arató halál és legújabb kori háborús vész kézfegyvereinek attribútumait aggatta, míg Perszephonét, a kiszolgáltatottság jelképét eredeti ábrázolási formájában hagyta meg.

A példákat sorolhatnánk, de közülük bármelyik mű azt bizonyítaná, hogy Mosonyi Kiss Gusztáv fotó-, illetve nyomtatott kép alapú, valamint saját élményforrásokból táplálkozó asszociatív akadémizmusának, azaz egyénített, személyes és sűrített realizmusának sohasem kellett a szomszédba mennie se témáért, se ötletért, se szellemért ahhoz, hogy alkotásai ne a magas művészet világában találják magukat. Mert belső követelményrendszerének az volt az egyik sarkpontja, hogy a mű ne csak szép legyen, de világa láttassa azt is, ami mögötte van, a másik pedig az, hogy amit a rajzoló ért, azt a néző is érteni fogja.

Mosonyi Kiss Gusztáv mindig a hangulatai és a benyomásai után ment, ezért állandó konfliktusban élt a környezetével, szándékai meg a világ nem nagyon tudott, nem nagyon akart találkozni egymással. A legfőbb vágya az volt, hogy csendes magányban dolgozhasson, szabadon élhessen rögeszméinek. Ezt a boldogságos állapotot talán egyedül csak a hajdani Szentendrén találta meg. „Nem volt egy olyan pontja a városnak, mert ismertük minden zegzugát, akárhol is csavarogtunk benne, ahol ne éreztük volna otthon magunkat. Ez egyben az otthonosság légkörét is jelentette, mert ha becsuktam magam mögött az albérletem ajtaját, akkor azt csak a szűnyogok miatt tettem, és ha hazamentem, ott várt érintetlenül a rajzasztalom, és a frissen zsákmányolt gondolataimat máris papírra vethettem” – mesélte nekem 2001-ben.

Nem véletlen tehát, hogy Mosonyi Kiss Gusztáv (egykori padtársa gondoskodó közreműködésével) ezt a csendes magányt a szentendrei temető örökkévalóságában találta meg.

MOSONYI KISS GUSZTÁV, Atom (Hopp! Ejnye!), 1973; Virágoskert, 1971

